

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Στό άρθρο του κ. Π. Μελίτη «Ένας άρνητικός πολιτισμός» (Ακτίνες τμήχος 48 σελ. 42 και έπ.) εδόθησαν στοιχεία για το ρόλο που έπαιξε στη διαμόρφωση του σημερινού άρνητικού πολιτισμού ή τεχνική. Καί το πρόβλημα της τεχνικής είδα τόσο ένδιαφέρον, ώστε να μίν είναι άσκολο να επανέλθω κανείς σ' αυτό άλλη μιά φορά. Η σημερινή πρωτοφανής στην ιστορία της ανθρωπότητας καταστροφή, που συντελείται με τόσο ειλικία και σε τόσο μεγάλη έκταση χάρις στα τελειότατα σύγχρονα τεχνικά μέσα, γίνεται αίτια να ξανασκεφθώ κανείς τις διάφορες αντίληψεις και απόψεις που διατυπώθηκαν κατά καιρούς και ιδιαίτερα μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, σχετικά με την αξία που αντιπροσώπευε ή τεχνική πρόοδος.

Οι περισσότεροι από όσους καταπιάσθηκαν με το θέμα αυτό, λησιμονούν ένα βασικό παράγοντα του προβλήματος: Τό δημουργό και χειριστή του τεχνικού όπλου, τον άνθρωπο. Η μηχανιστική αντίληψη της ζωής μας κίνει ώστε συνεχώς να τον ξεχνάμε στους ύπολογισμούς μας, και έτσι περιμένουμε πάντα από έξωτερικά αίτια τη σωτηρία μας ή την καταστροφή μας. Άλλα δέν είναι ανάγκη να είναι κανείς πολύ όξυδερκής παρατηρητής για ν' αντιληφθώ ότι άποφασιστικός παράγων για τον πολιτισμό δέν είναι τόσο ή ίδια ή τεχνική πρόοδος όσο ο τρόπος που ή ανθρωπότητα χρησιμοποιεί την πρόοδο αυτή. άνάλογα με την πνευματική της δυναμικότητα.

Ο σύγχρονος τεχνικός αιώνας αρχίζει κυρίως με την εφεύρεση της άτμομηχανής από τον James Watt. Έκτος από τη λύση

σπουδαιότατων προβλημάτων της εποχής εκείνης, όπως ήταν λ. χ. το πρόβλημα της αντίληψης των υδάτων στα άγγλικά μεταλλεία, το πρόβλημα της παραγωγής τροφής και εργασίας στον κληθεσμό που άόονα και γίνονταν περισσότερο πικρός, ή άτμομηχανή έφερε μαζί της σπουδαιότατα εφευρητήματα για τον άνθρωπο και γι' αυτό με τό δίκιο του ο μεγάλος εφευρέτης της άναπαύεται στο Westminster ανάμεσα στις μεγάλες φημισησιμίες του άγγλικού έθνους.

Η άτμομηχανή ειδικώτερα και γενικώτερα ή μηχανή απήλλαξε τον άνθρωπο από βαρύτερες και καταθλιπτικώτατες εργασίες που του ήταν άληθινά άχθος. Ο άνθρωπος κινήτη έγινε πιά περιττός και χιλιάδες άλόκληρες δούλων μπόρεσαν να άνακατασταθούν με μίαν άπλή μηχανή. Μά έκτος άπ' αυτό ή μηχανή άνοξε στον άνθρωπο τεράστιες δυνατότητες που δέν άργισαν πολύ έκτοτε να γίνουν πραγματικότητες και να αλλάξουν έτσι την έξωτερική τουλάχιστον όψη του κόσμου. Με σημείο εκκινήσεως την εφεύρεση της άτμομηχανής ή σύγχρονη τεχνική προσχωρεί με γιγαντιαία βήματα προς την άπόλυτη κυριαρχία και άξιοποίηση των άνεξαντλήτων άποθεμάτων ενεργείας της φύσεως, και οι κατακτήσεις της παρουσιάζουν κάτι τό άπίθανο και φανταστικό, κάτι που ήταν άσύλληπτο σε προηγούμενους καιρούς. Και οι κατακτήσεις αυτές γίνονται όχι όπως άλλοτε έμπειρικά, αλλά με βάση την έναντιόητη συστηματοποιημένη και έξαιρετικά έκτεταμένη έπιστημονική πειραματική έρευνα. Νόμος στην άξιατόδη αυτή τεχνική εξέλιξη έξασφαλιστικε για την ανθρωπότητα ένα τράστο ποσόν ενεργείας, που ύπολογίζεται (ή μάλλον ύπολογιζόταν προπολεμικά) για άλόκληρη την έπικράτεια του πλανήτη σε ένα διακοσμημύριο έτη. Αυτό σημαί-

να ότι το έργο που παράγεται σήμερα σε όλο τον κόσμο από τις μηχανές Ισοδυναμεί με την εργασία 30 δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Έτσι, χάρις στην μοντέρνα τεχνική είναι σάν να έχει ο κάθε κάτοικος της γης και από δέκα πέντε δούλους της άρχαιας εποχής.

Ανοήτως λοιπόν απίθανες και φανταστικές μάθραν στα χέρια του μοντέρνου ανθρώπου. Αντίθετος ΰανός να του εξασφαλίσει ένα βαθμό εύθυμίας και άνεσης εξαιρετικό. Γι' αυτό και οι συνεχείς θρίσμοι της τεχνικής έπροκάλεσαν άληθινή φρενιδα ένθουσιασμού στα τέλη του προηγουένου αιώνας.

Οι έλλειδες για το μέλλον έπερέβαιναν τότε κάθε προσδοκία. Πιστεύτηκε πως ένας καινούργιος χαιουός: αϊών θα άνέπλεε για την άνθροπότητα. Οι τεχνικοί ήσαν έπερηφανοί για το έργο τους. Οι επίσημοις έδλεπαν τα όνειρά τους να πραγματοποιούνται. Μία κραυγή θοιάμβου άπλώνονταν παντού και ο άνθροπος έδλεπε να έαυτο του με τη δύναμη του λογικού να άνεβαίνει συνεχώς να απαλλάσσεται από την τυφή αναγκαιότητα των φυσικών νόμων, να έπιβάλλη τη θέλησή του στην άγνη φύση και να δημιουργή ένα δικό του καινούργιο κόσμο.

Ταυτόχρονα όμως με την εξαιρετική αυτή πρόοδο σημειώνονταν και ή πνευματική έξέλιξη της άνθροπότητας: έξέλιξη κάθε όλο παρά έλλειδοφόρα, που έκανε ώστε κι' όλας από τότε να γίνονται αισθητοί όριπαίνα φόβοι σε όσους έδλεπαν κάποις βαθύτερα τα πράγματα. Οι καινούργιες δυνατότητες φαίνονταν σάν να παίρνουν διώ τους όρους, ανεξάρτητο άπ' τη θέληση του άνθροπου. Ένα κήμα βιομηχανοποίησης είχε άρχισι να καταλύει άσφαιτικά όλας τις μορφές της ζωής. Το μοντέρνο τεχνικό αϊλοόστημα έφάνονταν όλοένα και καταθλιπτικώτερο. Κι' άόκοις μία άόριστη άπλή κλασιώταν άπάνω στον κόσμο. Τι θα γίνονταν όλη αυτή ή τεχνική δραστηριότητα έάν, αντίθετα με τις έπαγγελίες: τον πόν και προσηνών της αϊονίας εϊρήνης, άρχισι ένας κάποιος;

Και ά φόβοι δέν άρχισαν να γίνον πραγματοποιήτες. Από τις άρχές του αϊου-

στού αϊώνας άρχίζον να έδλημόνονται οι συνέπειες μιας τεχνικής προόδου που ή άνθροπότης δέν είχε την άνάλογη πνευματική δύναμη να την δευμένη και να την κατευθύνη για την άληθινή της εύθυμρία. Τα μεγάλα βιομηχανικά και τεχνικά συγκροτήματα κάνουν άμείλικτο πόλεμο άναμεταξύ τους. Ο άγαλήνιστος άνταγωνισμός τους μαζί και με άλλα αίτια γεννάει την τάση για όλοένα και μεγαλύτερη άντικατάσταση εργασιών χαιρών με μηχανικά μέσα, πράγμα που φέρονι ως άποτέλεσμα την άνεργία, μια άπ' τις μεγαλύτερες πηγές της έποχής μας, άληθινά εξουθενωτική τόσο για το σώμα όσο και για την ψυχή του άνθροπου. Ταυτόχρονα ή έπερλαραγωγή πλημμυρίζει τις άγορές με προϊόντα χωρίς να άπάρχη ή άνάλογη ζήτηση, και οι παραγωγοί τους προσιούν να τα καταστρέφουν παρά τα τα πωλήσουν σε χαιυρές τιμές.

Μά ή τεχνικοποίηση και βιομηχανοποίηση διασπύ και όλες τις μορφές της εργατικής κοινωσίας. Άντι για την συντηγία που θα άποτελούσε το θετικό και ζωογόνο περιβάλλον μέσα στο όποιο θα άναπτύσσονταν σάν έλεύθερη και αϊτόνομη προσωπικότητα, ο εργατής βροικεται τώρα άπέναντι στην έχθρική μορφή της: μεγάλης βιομηχανικής έπιχειρήσεως, στην όποία και είναι παραδομένος χωρίς καμιά οδοιαστική προστασία. Άλλά και ή προσωπικότητα του βιοτέχνη, που βάζει τη δική του άτομική σφραγίδα και το δικό του μόχθο στο δημιουργήμα των χαιρών του και έτσι άπολαμβάνει έπάνω στη δουλειά του την ιδαιότερη χαρά της δημιουργίας, κι' ή προσωπικότητα λοιπόν του βιοτέχνη εξασφάνζεται. Στη θέση του μπαίνει ο εργατής: εξάρτημα της μηχανής, που, εκτελώντας έντελώς τυφλά και μηχανικά την ίδια κίνηση άπαράφθιμης φορής την ήμερα, γίνει κάθε αϊσθημα άπνευργίας ή δημοσυγκιότητας. Έτσι ή εργασία παύει να άποτελή όποις είναι το φυσικό, οδοιαστικό κομμάτι της ζωής του. Η ζωή άρχισι γι' αυτόν την ώρα που θα εργαταιλέξη τον τάπο της δουλειάς. Όλο του το ένδοξο έρον στρέφεται στο πως θα μορφή ή διασώδωση καλύτερα τις όρες που το δύνοντι έξο-

ἀπὸ τῆ μηδενιστικῆ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐργαστηρίου. Καὶ ποῦ δίκαια, ἀφοῦ ἔχει χάσει ὁ ἐργάτης τὴν προσωπικότητά του ποῦ δὴ τὸν ἀνάβει σὲ ἀνώτερο πνευματικὸ ἐπίπεδο.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ ὑγιεινὴ καὶ ἡ νοσοκομειακὴ περίθαλψη, ἡ φαρμακευτικὴ καὶ ἡ χειρουργικὴ ἀφελίουν στὰ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα προόδου ἀληθινὰ μεγάλας. Μὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ὑγεία τῆς μέσης στάθης τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχει βελτιωθῆ. Ὁ μεγάλος βιολόγος τοῦ αἰῶνος μας Carrel ἀπολογεῖται ὅτι παρ' ὅλα τὰ τεχνικὰ μέσα στὴν ἱατρικὴ ἐπιστήμη τὰ νοσήματα αὐξάνουν σὲ ἐπικίνδυνον βαθμὴ καὶ μάλιστα τὰ νοσήματα τὰ ἐκφυλιστικὰ (καρκίνος, ψυχικὰ νοσήματα κλπ.): Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἐπικίνδυνον στοιεῖο γὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου γένους. Κι' οὔτε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ μέσος ὄρος τῆς ζωῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἔχει ἀνεβῆ. Ἡ μηχανοποίησι ἐπιβάλλει στὴ ζωὴ ἕνα ρυθμὸ ἐξοφρενικὸ στὸν ὅτιο ὁ ἀνθρώπινος ὄργανισμὸς εἶναι δύσκολο νὰ ἀντιπεριρῶθῃ. Κι' αὐτὸ ἔχει συνέπεια τὸν τόσο μεγάλο πολλαπλασιασμὸ τῶν ψυχικῶν νοσημάτων ποῦ ἀποτελοῦν τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς μας στὸν τομέα τῆς ὑγείας.

Μὰ καὶ γενικώτερα ἡ ζωὴ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἐνεργεῖ ποῦ ἐξήγητα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνοσορραξίας. Ἕνας ὀλόκληρος κόσμος κινεῖται, τρέχει στασιαστικὰ μὲ μιά ἐξηραμένη δραστηριότητα, μὲ ὅλη τὴν ταχύτητα ποῦ τοῦ ἐπιτρέπει ἡ μοντέρνα τεχνικὴ, πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις σ' ἕνα διαρκῆς πέρασμα-ἄλλα, μὰ κινεῖται δὲν ξέρει ποῦ τείνει, ποῦ κατατεθῆναι, γιατί ἀρμυρογεῖ, ποῦ εἶναι ὁ σκατὸς ὄμιον αὐτοῦ τοῦ περτοῦ. Ἡ ζωὴ γερῶν ἀπὸ μηχανικὰ σύμβολα. Στὸ τέλος πιστεύει ὁ ἀνθρώπος, πὸς ὅλα λειτουργοῦν μηχανικὰ, χωρὶς νὰ ἐξαρτεῖται οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ἀνθρώπος, κι' αὐτὸ ὀδηγεῖ σὲ μιά ἐξαρτητικὴ διανοητικὴ καὶ πνευματικὴ σύγχυση. Ἦταν πᾶ σαφές πὸς ἡ κρίσις δὲν θὰ ἀρροῦσαι νὰ ἐξηραθῆ μίση ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν ἑλευθέρη ράθυον καὶ ἰσορροξίας. Καὶ ἔτσι καὶ ἔγινε ὅπως τὸ εἶπαμ ἡ στυὸς διὰ πόλλους τοῦ περιόου-

με. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ χάος, πολλοὶ ὄχιτηκαν κατὰ τὴν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου στὴ σοβαρώτερη ἐξέτασι τοῦ προβλήματος. Θέλησαν νὰ ξεκαθαρίσουν τὴν εὐθύνη τῆς τεχνικῆς γιὰ τὸ τραγικὸ κατόντημα, νὰ ἰδοῦν πὸς συνέβη ὥστε νὰ ξεφύγῃ αὐτὴ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ἐμβασθῆσαν στὴ μελέτῃ τοῦ ρόλου ποῦ παίζει στὴ διαμόρφωση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν κριτικὴ αὐτὴ τῆς τεχνικῆς προόδου προέκυψαν δύο κυρίως βασικὲς ἀπόψεις. Ἡ μία, ἀπιστιδόξη, (ποῦ τὴν ἐκπροσωποῦν φιλόσοφοι τοῦ μεσοπολέμου οἰόν τινος Spengler) καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἀποτελεῖ ἕνα διαρκῆ κίνδυνον γιὰ τὸν πολιτισμὸ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐκείνος ποῦ θὰ τὴν κρατῆ γιὰ βασικὸ στοιεῖο τὸν θὰ εἶναι προορισμένος νὰ καταλήξῃ στὴ διάσπαση καὶ τὴν καταστροφή. Ἐννοεῖται πὸς τὸ συμπέρασμα ποῦ διατυπώνεται στὴν ἀπιστιδόξη αὐτὴ ἀντίληψη, ἡ ἐπιστροφή στὴ φύσι, χωρὶς μηχανές, τὸ συμπέρασμα αὐτὸ εἶναι, ἴστερα ἀπὸ τόσες προσπάθειες καὶ ἀγῶνες γιὰ τὸν πολιτισμὸ, τοῦλάχιστο ἀφελές. Ἡ τεχνικὴ, ὅπως εἶπαμ καὶ προηγουμένως, ἔχει πᾶ ἀποτελεῖται ἕνα ἀναπόσπαστο στοιεῖο τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ καὶ κάθε προσπάθεια ὑπαναχωρήσεως εἶναι ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη σὲ κλήση ἀποτυχία. Ὑποτα καὶ ἡ ἀποψη ὅτι ἡ τεχνικὴ πρόοδος φέρνει μαζὴ τὴν ἕνα διαρκῆ κίνδυνον καταστροφῶν γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴ διαμόρφωση τοῦ πολιτισμοῦ δὲν στέκεται. Δὲν ἀποτελεῖ ἡ ἀποψη αὐτὴ παρὰ τὴν ἕμμησι ὁμολογία τῆς ἤτας ποῦ ἔπεισι ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος ὅτὸ τὸ ἴδιο του τὸ δημιουργημά.

Τὸ αἶτο τῆς καταστροφῆς δὲν ἔπρεξ ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἀλλὰ τὸ ἀρρητικὸ ἀνέμα τοῦ τεχνικοῦ αἰῶνος. Τὸ γεγονός τῆς συμπλοκῆς τῆς ἀρρητικῆς ἐξελίξεως τῶν ἰδεῶν μὲ τὴν ἀμαρτωδῆ τεχνικὴ ἀνάπτυξη ἔπρεξ καταστρεπτικὸ γιὰ τὸν μοντέρνο πολιτισμὸ. Ἡ ἀρρησι εἰσαποσπῆθη τῆς τεχνικῆς γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ αὐτὴν τὸ ἰδιον τῆς ποῦ ἔταν ἡ δημιουργ-

γία μιᾶς καθαρᾶ ἡλικίης εὐημερίας καὶ ποῦ ἐπιγραφηματικὰ ἐκφραζόνται στὰ φουσκωμένα λόγια τοῦ φιλοσόφου τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ὑπερανθρώπου ποῦ ἦταν ὁ πατριάρχης τῆς νασιτικῆς φιλοσοφίας. «Σὺς ἐξορκίζω, ἀδέλφια, μείνετε στῆ γῆ ἀφροσιωμένοι καὶ μὴν πιστεύετε ἐκείνους ποῦ σὺς μιλᾶν γιὰ ὑπεργήγινες ἐλλείδες». Ἐν στήν ἐπιστήμη ἀνατέθηκε ὁ ρόλος νὰ ἀποδείξῃ (κατὰ διαταγὴν) ψεύτικας τὶς ὑπεργήγινες αὐτὲς ἐλλείδες. στήν τεχνικὴ δόθηκε ἀπὸ τὴν ἀρνησὴ ἢ ἀκόμα δυσκολώτερη ἀποστολὴ νὰ νικήσῃ ὅτι ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴν εὐτυχία στῆ ζωὴ αὐτῆ, νὰ νικήσῃ τὴ θλίψη, τὴν ἀρροστία καὶ τὸ θάνατο ἀκόμα! Αὐτὰ τὰ ἐπιτόδια ἐπρεπε νὰ ὑπερνηθῶν. γιατί, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τῆς ἀρνήσεως, αὐτὰ εἶναι ποῦ κάνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ στραφῆ πρὸς τοὺς εἰδωκτοὺς κόσμους τῆς θρησκείας. Ὁ τεχνικὸς θρίαμβος, ἡ δημιουργία τοῦ ἐπιγίαιου παραδείσου, θὰ λύτρωνε τὸν ἄνθρωπο τελειωτικὰ ἀπὸ τὴν ἐλίγεια δυστυχία, καὶ μολὼ μ' αὐτὴν ἀπὸ τὶς εμπειρικοὺς προσήψεις, πρὸς τὶς ὁποῖες ἡ δυστυχία αὐτὴ τὸν ἀναγκάζει νὰ στραφῆ, χαρίζοντάς του τὴν ἀκαταήρωμένη, τὴν ἀπλή τῆς ἰδῶ ζωῆς ἡλικί εὐτυχία.

Ἔτσι ἡ τεχνικὴ τῆρε ἓνα μεταφυσικὸ στοιχεῖο μέσα της καὶ σγά-σγά ἐρύθηκε στῆ θέση τοῦ εἰδωλοῦ ἀπὸ τῆ σύγχρονη σάψη. Στῆ θέση τῶν ἀξιών ἐκείνων ποῦ πιστεύαν καὶ λατρεύαν οἱ αἰῶνες μῆξε τὸ εἰδωλο τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἡ μηχανή. Παντοῦ ἀντίχρησε ἡ φωνὴ εθεός μας εἶναι ἡ μηχανή. Καὶ τὰ δημιουργήματα τῆς μοντέρνας τεχνικῆς ἐξελίξωσι λατρεύτηκαν σὺν νὰ ἦταν τὰ καινοῦργια ἱερὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Πρόδος θεωρεῖται κάθε τὸ ἐξωτερικὸ. Τὸ ἀεροπλάνο, ὁ σιδηρόδρομος, τὸ ἀεταόροιο σπῆ, ἡ μεγαλόπολη μὲ τοὺς μεγάλους δρόμους καὶ τὸν ἀπῆτο φωτισμὸ της καθετὴ πὸς ὅπως γράφει ὁ Paul Bourget ἐβρίσκειται ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, μὲ ἐξάρτηση μόνο τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἀν' αὐτό: ἔχει μείνει βάρβαρος—ὁ τραγικὴ εἰρησία— νὰ καταλήξῃ σὸ νὰ βιάη στῆ διάθεσὶ του *ἓνα ἔργον ποῦ κάνει τὴ σαλευρότητά του πὸ ἀπειλητικὴ καὶ τὴ βαρβαρότητά του*

ἀκόμα πὸ βάρβαρος (*). Καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ ἰδανικά καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν πρόοδο ὁ μοντέρνος ρηχὸς τύπος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ καίτω ἀπ' τὴ δεκτατορία τοῦ ὁμοῦ καὶ τοῦ ἀπτοῦ κάνει μιὰ ζωὴ ρηχῆ, ἐπιφανειακῆ, χωρὶς πνεῦμα καὶ θεός, εἶναι ἔτοιμος νὰ θυσίασῃ καὶ τὶς λίγες πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀξίες ποῦ τοῦ ἔχουν ἀπομείνει. Τὶ τὸ περίεργον ἄν, ἀν, μέσα σὲ ἄλλ τὴν πνευματικὴ αὐτῆ ἀναρχία, τὰ ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένα τεχνικὰ μέσα διατέθηκαν ἔχι γιὰ τὴν ὄφελος τοῦ συνόλου, ἀλλὰ χρησιμοποιῶσαν γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση συμφερόντων παλὺ ταπεινῶν; Τὶ τὸ περίεργον ἄν, ὀδοίμενοι ἀπὸ τὸν ἀγαλλνωτο ἐγοισμὸ, κ' ἀπὸ τὴ δέψη τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἡλῆς ποῦ τοὺς δίδαξε ἡ ἀρνητικὴ ἡλιστικὴ σάψη, αἶμα καὶ λαοί, ὀδηγήθηκαν στὴν τραγικώτερη καταστροφή;

Βέβαια, εἶναι παλὺ εἰκόλο στὴν ἀρνητικὴ διάνοση, ἀφοῦ πρῶτα ὑποδέχθηκε μὲ φωνὴς χαρᾶς καὶ λατρίας τὴν τεχνικὴ πρόοδο, χαίροντάς την σὺν ἀληθινῆ λατρεία τοῦ ἀνθρώπου, νὰ φορτώνῃ τώρα σ' αὐτὴν ὅλες τὶς καταστρεπτικὰς συνέψεις γιὰ τὶς ὁποῖες μονάχα ἡ ἀρνητικὴ καὶ ἡλιστικὴ ἀντίληψη τῆς ἐποχῆς εἶναι ὑπερόθηνη. Μὰ κάθε λογικὰ σκεπτόμενος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν Engelhardt ποῦ γράφει ὅτι ὁ κίνδυνος τῆς τεχνικῆς δὲν ἐγκτεται στὶς ἀποδουλωμένες φυσικὰς δυνάμεις ποῦ μποροῦν σὲ ὀρασμένες περιστάσεις νὰ ξεσποῦν ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ βρίσκειται στὶς ἀγαλλνωτὰς δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Κ' ἀπὸ τὶς δυνάμεις αὐτὰς καμιά τεχνικὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Ἡ τεχνικὴ μπορεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ μονάχα ἀπὸ τὸ φυσικὸ κακό, ἀπὸ τὴν τυφλὴ ἀναγκαιότητα τῶν φυσικῶν νόμων, ἀπὸ τὴν πείνα, τὴν ἡλικί ἔνδεια, τὴν ἀρροστία, κ' αὐτὸ μονάχα ὡς ἓνα ὀρισμένο ὄρο. Ἄλλὰ καὶ τὸ σκαπὸ της αὐ-

(* Paul Bourget: «Nouvelles Pages de Critique et de Doctrine», σελ. 226.

για αποστολή μας τη χριστιανική μαρτυρία. Αναλογιζόμεστε τη σκληρή πάλη, που τόσο σας κόστισε, και τη σταθερότητα που

Γενεύη.

τό θα τον πετύχει μόνο όταν δοθῆ στα χέρια ανθρώπων με ολοκληρωμένη πνευματική προσωπικότητα και με βαθειά ριζωμένο το συναίσθημα της μεγάλης και βυρειᾶς εϋθύνης που ἀπέναντι στην ἀνθρωπότητα συνεπάγεται ἡ διαχείριση τέτοιων δυνατοτήτων.

Ἡ τεχνική λοιπὸν δὲν ἀποτελεῖ εἰδωλό βραχυμανικό, ἀπ' τὸ ὁποῖο νὰ προέλθῃ ὡς διὰ μαγείας, ἢ σωτηρία. Ἡ τεχνική πρέπει νὰ γίνῃ ἓνα μέσο ὑποταγμένο στὸν ἀνθρώπινο νοῦ και στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Πρέπει νὰ τονιστῆ ὅτι μονάχα με τεχνική πρόοδο, ὁσοδήποτε μεγάλη κι ἂν τὴν φανταστοῦμε, δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργηθῆ πραγματικός πολιτισμός, ἔστω και ἂν ἔχουμε ταυτόχρονα τὰ ἰδεωδέστερα οικονομικά συστήματα και τὶς ὀρθολογιστικότερες οργανώσεις τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας. Ἡ τεχνική πρέπει νὰ πάρῃ τὴ θέση της μέσα στὸ γενικὸ πλαίσιο τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς. Οἱ ἴδιοι οἱ τεχνικοὶ θὰ πρέπει πρῶτοι νὰ τὸ διαλαλή-

σουν: Ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία τῶν προσπαθειῶν τους θὰ ἐξαρτηθῆ τελικὰ μονάχα ἀπὸ τὸν πνευματικὸ προσανατολισμὸ που θὰ πάρῃ στὸ μέλλον ὁ πολιτισμὸς. Μὰ ἂν, παρ' ὅλα αὐτά, ἂν παρ' ὅλες τὶς καταστροφές και τὶς ἐρημώσεις ἢ ἀνθρωπότης δὲν θελήσῃ νὰ θεμελιώσῃ τὸ καινούργιο της οἰκοδόμημα ἐπάνω στὸ ἀσάλευτο αὐτὸ πνευματικὸ βᾶθος, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι προφήτης κανεὶς γιὰ νὰ ἰδῆ ὅτι οἱ κόποι τῆς ἀνοικοδομήσεως θὰ πάνε γιὰ μιὰ ἐκώμη φορὰ χαμένοι και ὁ καινούργιος πύργος τῆς Βαβέλ θὰ καταρρεύσῃ και πάλι γιὰ νὰ θάψῃ αὐτὴ τὴ φορὰ ὀριστικὰ κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια του κάθε ἐπιβώσεως τοῦ πολιτισμοῦ. Μὰ ἡ στρεφὴ πρὸς πνευματικὲς ἀξίες που παρατηρεῖται σ' ἐλόκληρο τὸν κόσμὸ με τὴν ἐκπνευστὴ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καλεῖται νὰ σώσῃ και τὴν τεχνικὴ πρόοδο.

Δ. ΠΥΡΡΟΠΟΥΛΟΣ